POLSKI PETERSBURG
ПОЛЬСКИЙ ПЕТЕРБУРГ

Scenariusz 6. *Polska diaspora*

Kinga Anna Gajda

Cele główne

Uczeń:

- wie, co to jest diaspora;
- potrafi odróżnić pojęcie diaspory od Polonii;
- wie, w jaki sposób Polacy żyjący za granicą podtrzymują więź z ojczyzną.

Cele szczegółowe

Uczeń:

- zna stereotypy dotyczące Polaków;
- wymienia przyczyny powstania polskiej diaspory w XIX wieku;
- zna różne powody emigracji Polaków za granicę w XIX wieku, np. polityczne (powstania z lat 1830 i 1863), ekonomiczne, społeczne;
- wie, gdzie i dlaczego powstawały polskie diaspory/kolonie za granicą (Wielka Emigracja, emigracja zarobkowa do Ameryki itp.);
- potrafi zrobić rozróżnienie między polskimi ziemiami pod zaborem rosyjskim a Rosją właściwą (dokąd zwłaszcza w drugiej połowie XIX wieku wyjeżdżało wielu Polaków z zaboru zdobywać wykształcenie, ponieważ w Królestwie Polskim nie działały wyższe uczelnie, a także w celach zarobkowych, zrobienia kariery itp.;
- rozróżnia pojęcia emigracji politycznej i zarobkowej;
- rozumie, że łączność z Polską mogą też czuć osoby niekoniecznie urodzone w Polsce;
- wymienia polskie struktury, instytucje za granicą;
- opisuje życie Polaków za granicą;
- twórczo wykorzystuje wypowiedzi teoretyczne;

- czyta teksty stanowiące kontekst dla tekstów kultury poznawanych w szkole;
- publicznie (na forum klasy) wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź, dbając o dźwiękową wyrazistość przekazu;
- potrafi pracować w grupie;
- umiejętnie argumentuje swoje poglądy.

Metody pracy:

- symulacja,
- warsztat,
- samodzielne dochodzenie do wiedzy,
- analiza materiału źródłowego,
- mapa myśli (mapa mentalna).

Tok zajęć (w zależności od pracy uczniów zajęcia mogą trwać od dwóch do trzech godzin lekcyjnych)

Nauczyciel wprowadza uczniów w zagadnienie Polonii. Przedstawia jej definicję. Następnie dzieli klasę na grupy i prosi o analizę tekstu. Po lekturze uczniowie prezentują najważniejsze tezy esejów pozostałym grupom.

Pierwsza grupa otrzymuje esej Tamary M. Smirnowej *Życie społeczne i kulturalne Polaków w Petersburgu (XIX–XXI wiek)*. Po zapoznaniu się z tekstem uczniowie powinni przedstawić obecność polskiej inteligencji, przemysłowców i kupców oraz polskich stowarzyszeń w Petersburgu, a także zaznaczyć, że Petersburg stanowił centrum katolicyzmu w Imperium Rosyjskim oraz omówić funkcje organizacji religijnych w życiu społeczeństwa polskiego.

Druga grupa pracuje na tekście Aleksandra Kałmykowa *Posłowie z Królestwa Polskiego w Dumie Państwowej. Z historii obecności Polaków w życiu politycznym Rosji i Petersburga.* Uczniowie winni zapamiętać, jaki wkład wnieśli Polacy w rosyjskie ruchy społeczne i rewolucyjne, opisać miejsce polskich posłów w Dumie Państwowej i Koła Polskiego na politycznych kartach historii polskiego Petersburga, zwrócić uwagę na ofensywny nacjonalizm Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego, przedstawić historię I, II, III i IV Dumy Państwowej oraz omówić znaczenie posłów z Królestwa Polskiego, a także wymienić funkcje kół pomocy polskim uchodźcom, rannym i sierotom.

Trzecia grupa omawia tekst „o papierowych śladach aktywności intelektualnej Polaków w Petersburgu" Mikołaja Banaszkiewicza zatytułowany *Prasa, wydawnictwa, księgarnie i polskie środowisko wydawnicze w Petersburgu.* Uczniowie powinni przedstawić rolę prasy, literatury, księgarni w pielęgnowaniu więzi z rodzimą kulturą i budowaniu tożsamości Polaków na obczyźnie. Powinni także wymienić najważniejsze tytuły gazet – omówić ich program, stosunek do władz, wymienić dokonania wydawców, m.in. Adama Honorego Kirkora, Bolesława Maurycego Wolffa, Jozafata Ohryzki, Tadeusza Bułharyna i Erazma Piltza.

Analizę tekstów można uzupełnić o lekturę wystąpień wygłoszonych podczas międzynarodowej konferencji *Polski Petersburg – historia i pamięć*, m.in. o tekst Franciszka Nowińskiego *Polscy studenci na wyższych uczelniach Petersburga w XIX wieku*. Autor omawia w nim przyczyny migracji polskich studentów do stolicy Rosji oraz zagadnienie stypendium fundowanego przez administrację Królestwa, wymienia najczęściej wybierane przez młodzież z Królestwa Polskiego kierunki i jej pochodzenie, przedstawia działalność ogółów studenckich i podobnych organizacji, sytuację studentów katolickich. Ciekawymi zagadnieniami poruszanymi w artykule są zjawisko tzw. nadprodukcji inteligencji humanistycznej, co wiązało się z wybieraniem przez polskich studentów kierunków technicznych, oraz problem szkolnictwa wyższego dla kobiet w Rosji.

Kolejną propozycją jest tekst Anny Barańskiej *Rola Rosji w Europie w koncepcjach Adama Jerzego Czartoryskiego (1801–1830)* – istotny, ponieważ przedstawia rys biograficzny i koncepcje jedynego Polaka, „któremu dane było kierować Ministerstwem Spraw Zagranicznych w Petersburgu". Autorka omawia w tekście między innymi program Adama Czartoryskiego, który zakładał ekspansywną politykę Rosji nie tylko natury polityczno-militarnej, ale również ideologicznej, i stawiał Cesarstwo Rosyjskie w roli reżysera polityki europejskiej.

Tekst Dariusza Tarasiuka zaś przedstawia Polaków w Piotrogrodzie w latach I wojny światowej. Są w nim rozważania o liczebności i strukturze społeczno-zawodowej ludności polskiej. Autor wylicza najważniejsze zadania polskiej kolonii po wybuchu wojny, takie jak niesienie pomocy Polakom poszkodowanym w wyniku działań wojennych, a także przedstawia działalność Centralnego Komitetu Obywateli Królestwa Polskiego w Rosji i Koła Piotrogrodzkiego Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości. Ukazuje Piotrogród jako ważny ośrodek polskiej myśli politycznej.

Następnie nauczyciel prosi uczniów o włączenie komputerów (gdy nie pozwala na to wyposażenie sali, zgadza się, aby uczniowie wykorzystali swoje telefony komórkowe, tablety itp. – na wcześniejszej lekcji może poprosić o ich przyniesienie – istotne jest bowiem, aby wskazywać uczniom edukacyjny walor Internetu). Uczniowie wchodzą na stronę http://www.polskaipetersburg.pl/hasla i wpisują w wyszukiwarce hasło „Polonia". Pojawiają się biogramy osób zaangażowanych w krzewienie polskości w Petersburgu, m.in. Aleksandra Lednickiego – wybitnego adwokata, polityka, posła do I Dumy Państwowej, działacza społecznego i filantropa.

Nauczyciel rozdaje uczniom kartki z nazwami budynków lub nazwiskami. Uczniowie wchodzą na stronę: http://www.polskaipetersburg.pl/mapa. Po wpisaniu w wyszukiwarce podanej nazwy pojawiają się zdjęcie i opis hasła, a także położenie danego miejsca na mapie Petersburga. Jeżeli uczeń chce się dowiedzieć więcej, po kliknięciu wybranej „chumrki" zostaje przekierowany na stronę główną, gdzie znajdzie pełną wersję hasła o wybranym adresie wraz z galerią. Ponadto nauczyciel rozdaje uczniom informacje o instytutach polonijnych i aktywności Polonii w systemie politycznym Petersburga zaczerpnięte z encyklopedii: pałacyk Czaplic – siedziba Konsulatu Rzeczypospolitej Polskiej, dawna kamienica kupca Płatona O. Iwanowa – siedziba Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej, Instytut Polski, Ogólnostudencka Kasa Polska, Polski Związek Lekarzy i Przyrodników, Centralny Komitet Obywatelski Królestwa Polskiego w Rosji, dawny dom barona Aleksandra L. Sztiglica, a potem pałac wielkiego ks. Pawła Aleksandrowicza, gdzie od marca 1918 r. mieścił się drugi w Piotrogrodzie szpital „dla wojskowych Polaków" na 420 łóżek, przemianowany latem tegoż roku na Centralny Szpital Ewakuacyjny. Podobnie jak funkcjonujący od roku 1914 tzw. polski szpital powstał on z inicjatywy i pod auspicjami działającego w Petersburgu od 1906 roku Polskiego Związku Lekarzy i Przyrodników. Polski Szpital. W wyszukiwarce uczeń znajdzie też kolejne obiekty, instytucje czy stowarzyszenia, związane z życiem polskiej diaspory w Petersburgu/Piotrogrodzie, m.in: Dom Polski, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół Polski", kamienica czynszowa I. D. Zwierkowa – siedziba Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół", kamienica czynszowa Towarzystwa Rolniczego „Ziemianin" – siedziba Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół Polski", Polski Dom Oświaty im. Juliana Marchlewskiego, „Głos Polski", kamienica czynszowa Lichaczowa – siedziba Polskiego Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych, Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe Wydawnictwo Polskie, „Dziennik Polski", Polski

Dom Oświaty, szkoła średnia z polskim językiem nauczania, Polskie Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych (PTZSP) w Petersburgu, Polska Macierz Szkolna, seria «Polonica Petropolitana», Komitet Centralny Akcji „Piotrogród – Polsce", Dom Bachów – siedziba Kółka Pań Rzymskokatolickiego Towarzystwa Dobroczynności przy kościele św. Katarzyny, Polskie Towarzystwo Pomocy Ofiarom Wojny, Dom Młodzieży Polskiej „Zgoda", Polska Kuchnia Studencka, Dom Kierbedzia – siedziba Zakładów Wychowawczo-Rzemieślniczych dla polskich sierot – chłopców.

Nauczyciel prosi, aby uczniowie pogrupowali hasła wedle kategorii: agendy rządowe oraz organizacje oświatowe, charytatywne, samopomocowe i studenckie. Następnie poleca, aby każda grupa na podstawie ww. materiału przygotowała symulację życia współczesnej Polonii w wymyślonym, nieistniejącym mieście – nauczyciel rozdaje uczniom opis fikcyjnego miasta-państwa, jego plan zagospodarowania, mapę, opis struktury społecznej i politycznej itp. W tym celu może posłużyć się istniejącym miastem czy państwem. W oparciu o analizowane przykłady młodzież ma za zadanie wymyślić i zaplanować fikcyjne instytucje wspierające podtrzymywanie tradycji i języka polskiego, a także utrzymanie pamięci o polskich korzeniach. Opisuje ich funkcjonowanie. Następnie przedstawia swoje propozycje przed całą grupą.

Uczniowie wybierają najlepszą propozycję. Dzielą między siebie role – władze państwowe, miejskie, przedstawicieli instytucji polonijnych, przedstawicieli innych mieszkańców danego miasta i państwa. Przedstawiciele grupy etnicznej negocjują najpierw z władzami lokalnymi (miejskimi, samorządowymi), a potem z państwowymi.